

ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА

УДК 378.091.3:[81'243:338.48]

*Наталія Івасів, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА

Розглядається проблема підвищення ефективності формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) майбутніх фахівців з туризмознавства в умовах скорочення аудиторних занять з іноземної мови у ВНЗ. З цією метою обгрунтовано дидактичну модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства. Проведений педагогічний експеримент підтвердив вищу ефективність застосування запропонованої моделі у порівнянні з традиційними підходами на основі двох послідовних оцінювань рівня сформованості ІПКК та перевірки статистичних гіпотез.

Ключові слова: професійна іншомовна підготовка, іншомовна професійно-комунікативна компетентність, модель, фахівці з туризмознавства.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 15.

*Nataliya Ivasiv, Assistant of the Foreign Languages for Sciences Faculties Department
Lviv Ivan Franko National University*

EFFECTIVENESS OF MODEL OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING FOR FUTURE SPECIALISTS OF TOURISM SCIENCE

The problem of increasing the effectiveness of the professional foreign language communicative competence (PFLCC) formation of future tourism specialists in the context of reducing the number of the foreign language classes in higher educational institutions is considered. For this purpose, a didactic model of the professional foreign language training for tourism specialists has been developed. The model has a multi-component structure and consists of a target, theoretical and methodological, meaningful, organisational, effective and corrective components. The levels and criteria for assessing the formation of students' PFLCC have been proposed. A complex experimental study (a pedagogical experiment) has been conducted in order to determine the effectiveness of the proposed model. For this purpose, 11 pairs of experimental and control groups have been formed. The mentioned model of the professional foreign language training has been used in the experimental groups while the traditional approaches in the control groups have been applied. The pedagogical experiment has been carried out in three stages. At the first stage, the initial PFLCC level of students has been assessed and the pairs of experimental and control groups have been formed. At the second stage, the proposed model has been implemented in the experimental groups. At the third stage, a reassess of the PFLCC formation of students has been carried out and their progress has been measured. To ensure the equality of the initial conditions in the experimental and control groups, a special algorithm for their formation that provided the statistical homogeneity of the groups' pairs has been used. This statistical homogeneity has been verified on the basis of the Mann-Whitney statistical test. The progress in the PFLCC formation level (the difference in the means of marks in the groups at the first and third stages of the experiment) was significantly higher in the experimental groups. The reliability (statistical significance) of these differences is confirmed by the conclusions of the statistical heterogeneity of the evaluation results at the mentioned stages for the experimental groups with the Mann-Whitney test. The higher effectiveness of the proposed model of the professional foreign language training of future tourism specialists has been confirmed.

Keywords: professional foreign language training, professional foreign language communicative competence, a model, the tourism specialists.

Постановка проблеми. Практика показує, що сучасний ринок праці недостатньо забезпечений компетентними фахівцями туристичного профілю, що володіють іншомовною професійно-комунікативною компетентністю (ІПКК), необхідною для самостійного і ефективного вирішення професійних завдань в умовах посилення міжкультурної комунікації. Узагальнивши дослідження різних аспектів іншомовної професійної підготовки фахівців індустрії туризму,

ми прийшли до висновку, що проблема формування ІПКК у майбутніх фахівців з туризмознавства є недостатньо дослідженою.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням технології проектування і моделювання змісту професійної туристичної освіти займалися І. Зорін [9] та В. Квартальнов [5]. У своїх дослідженнях ряд науковців розробляли моделі професійної підготовки фахівців туристичної індустрії (І. Кухта – модель формування іншомовної комунікативної культури майбутніх

фахівців туристичної сфери як компонента професійної підготовки [6], О. Баглай – модель формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці [1], Т. Лобишева – модель формування професійної компетентності у майбутніх менеджерів туристичної індустрії на основі інтегративного підходу [7], А. Євсєєв – модель мовної професійної підготовки менеджерів туризму при компетентнісному підході до навчання [4]).

Проте, згадані дослідження не охоплюють усієї повноти проблеми розробки комплексної моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, що включала би цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційний компоненти та їх взаємодію, і усувала би протиріччя між підвищеними вимогами суспільства до рівня володіння іноземними мовами фахівцями сфери туризму та практикою підготовки згаданих фахівців в умовах скорочення аудиторних занять з іноземної мови у ВНЗ.

Метою статті є обґрунтування моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства та експериментальне доведення її ефективності.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження розробка дидактичної моделі передбачає: 1) визначення та наукове обґрунтування організаційних підходів до відбору і структурування змісту професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства; 2) опору на загальнодидактичні і теоретико-методологічні принципи викладання іноземної мови; 3) вибір оптимальної послідовності організації елементів освітнього процесу.

Структурно-функціональна модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у ВНЗ України характеризується цілісністю: всі її елементи слугують для спільної мети – високоякісної іншомовної професійної підготовки фахівців з туризмознавства, що володіють високим рівнем ІПКК. Реалізується модель у межах навчальних дисциплін “Іноземна мова” та “Іноземна мова професійного спрямування”.

Структура моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства є багатокомпонентною (див. рис. 1). Існує тісна взаємодія між усіма компонентами та їх складовими. Розроблена модель забезпечує взаємозв'язок таких компонентів: цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційного, результативного та корегуального.

Цільовий компонент включає мету та завдання. Мета, яку втілює у життя дана модель, спрямована на формування високого рівня іншомовної професійно-комунікативної компетентності у майбутніх фахівців з туризмознавства як інтегральної частини їхнього професійного становлення.

Теоретико-методологічний компонент відображає наукові підходи (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, інтегрований) та принципи (системності, неперервності освіти, активності і самостійності, міждисциплінарності, професійної спрямованості) професійної іншомовної підготовки.

Змістовий компонент включає предметну та процесуальну складові. Предметна складова реалізується в іншомовних професійних, соціолінгвістичних знаннях; фонетичному, лексичному, граматичному іншомовному матеріалі; мовленнєвому матеріалі та комунікативних ситуаціях професійного спрямування. Процесуальна складова – в уміннях та навичках застосовувати сформовані знання у процесі професійного іншомовного спілкування.

Організаційний компонент інтегрує низку методів навчання (імітаційні: ділова гра, рольова гра; проекти, презентації, заняття-екскурсії). Серед основних форм організації навчальної діяльності студентів слід зазначити практичні заняття, консультації, індивідуальну, парну, самостійну роботу, іншомовні практики. Організаційний компонент реалізується такими засобами як мультимедіа, Інтернет, навчальні посібники.

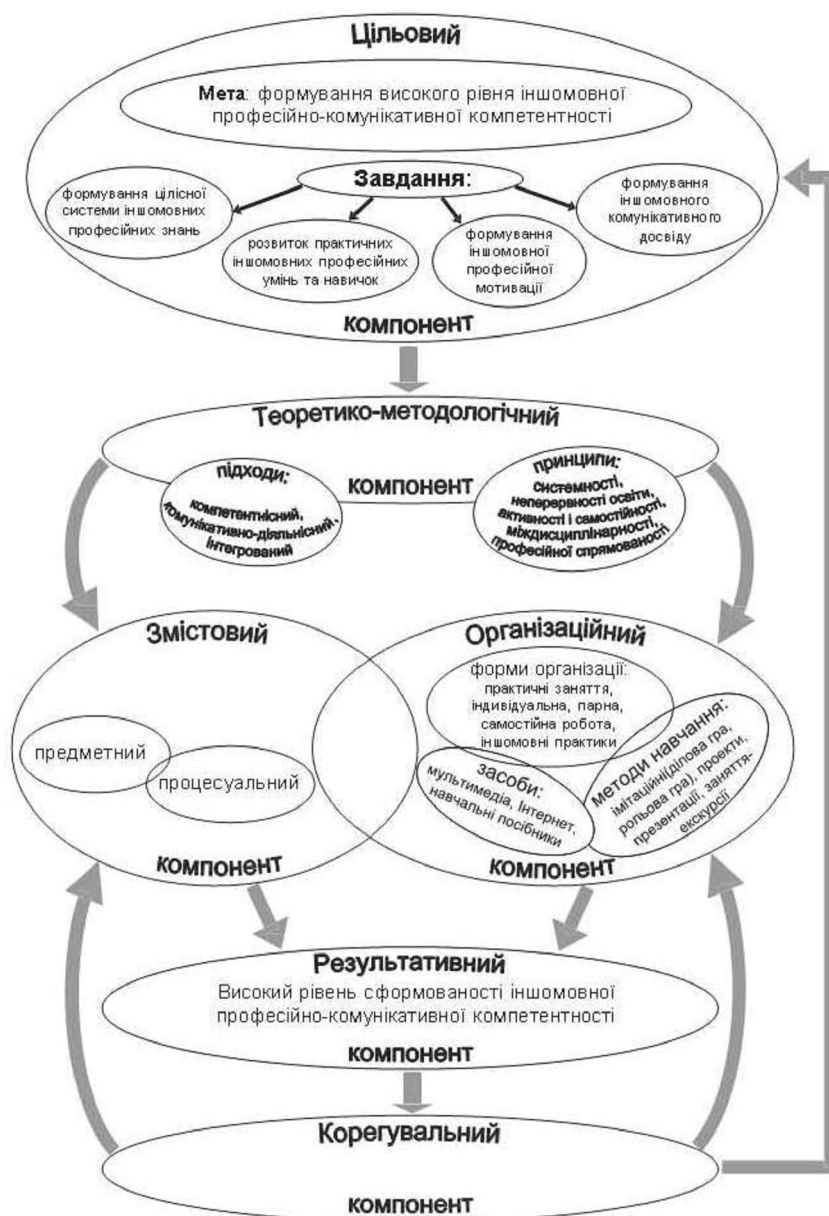
Результативний компонент здійснюється на засадах компетентнісного підходу і ґрунтується на чіткій системі критеріїв і показників рівнів сформованості іншомовної професійно-комунікативної компетентності на різних етапах.

Корегувальний компонент виконує функцію саморегулювання моделі системи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, охоплюючи усі етапи її реалізації, що забезпечує постійне вдосконалення, оптимізацію та стабільний розвиток цієї моделі.

Для визначення ефективності моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах України було проведено комплексне експериментальне дослідження (педагогічний експеримент).

На основі методик діагностики, що базуються на працях, С. Гончаренка [3], Н. Микитенко [8], В. Садового [10], С. Сисоевої [11], Н. Тверезовської [12], нами розроблено методику діагностики

**ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА**

Рис. 1. Модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства

ефективності моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах України, яка передбачала перевірку функціональності усіх її компонентів, валідність визначення критеріїв ефективності авторської моделі.

Запропоновано рівні сформованості ІПКК студентів (ІПКК не сформована, низький, середній, вище середнього, високий), у процесі оцінювання яких застосовувались критерії, що охоплювали змістовність, логічність, чіткість структури, зв'язність усних та письмових висловлювань, лексичну адекватність, граматичну коректність, дотримання фонетичних норм.

Інтегральним показником, що відображає ефективність запропонованої моделі на основі комплексного оцінювання студентів є відчутно більший прогрес у формуванні ІПКК у групах, в яких комплексно застосовувались принципи, підходи та інші складові компонентів моделі (експериментальні групи), порівняно із прогресом у групах, де застосовувались традиційні методи і підходи професійної іншомовної підготовки (контрольні групи).

Для досягнення мети експериментального дослідження, ми застосували такі емпіричні методи наукових досліджень і оцінювання навчання: пряме спостереження; перевірка

письмових робіт: тестування, есе, виконання домашніх завдань, дослідницьких проектів, та ін.; оцінювання усних комунікативних завдань, презентацій; бесіди, дискусії у групах, інтерв'ювання, усні опитування студентів; самооцінювання: анкетування студентів, математичні методи кількісної статистики та методи якісної педагогічної оцінки.

Педагогічний експеримент тривав у період з 2014/2015 н. р. по 2016/2017 н. р. і здійснювався у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На першому етапі оцінювався стартовий рівень ІПКК студентів та формувались пари експериментальних і контрольних груп. На другому етапі здійснювалась поетапна реалізація запропонованої моделі в експериментальних групах. На третьому етапі відбувалось повторне оцінювання сформованості ІПКК студентів та визначався їх прогрес.

Базою для проведення експериментального дослідження стали Національний університет "Львівська політехніка" (Інститут екології, природоохоронної діяльності та туризму імені В.Чорновола), Львівський інститут економіки і туризму (факультет туризму, готельної та ресторанної справи), Львівський національний університет імені Івана Франка (географічний факультет), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (географічний факультет).

Всього в педагогічному експерименті було задіяно 306 студентів освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" спеціальності "Туризм" з семи потоків, де під потоком розуміємо студентів однієї спеціальності, що навчаються на одному курсі одного факультету.

Для визначення рівня сформованості ІПКК студентів було розроблено комплекс завдань, які оцінювались сумарно за 100-бальною шкалою.

Комплекс завдань для оцінювання на констатувальному етапі (далі – Тест 1) розрахований на середній рівень сформованості ІПКК в учасників експерименту. На контрольному етапі складність комплексу завдань для оцінювання сформованості ІПКК (далі – Тест 2) відповідав рівню "вище середнього".

Прогрес у формуванні ІПКК для експериментальної/контрольної групи визначався, як різниця між середнім результатом (балом) оцінювання студентів групи на контрольному етапі та середнім результатом (балом) на констатувальному етапі.

За результатами оцінювання на констатувальному етапі було сформовано 11 пар контрольних і експериментальних груп. При цьому, до складу

груп включались лише студенти з середнім, вище середнього і високим рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) (41 – 100 балів).

Важливим принципом формування пари "контрольна – експериментальна групи" є їх статистична однорідність (близькість розподілів ймовірності) [10, 113] та незалежність [13], оскільки рівності лише середніх значень результатів тестування для пар груп може бути недостатньо. Дійсно, застосування особистісно-орієнтованих підходів в групах з великим розкидом рівня сформованості ІКК збільшує навантаження на викладача у порівнянні з гомогеннішими за рівнем сформованості ІКК групами. Таке порушення рівності умов викладання предмету ставило би під сумнів перевірку ефективності застосування запропонованих нових підходів.

Статистична однорідність пар груп на формувальному етапі забезпечувалась спеціальним алгоритмом формування груп з потоку. Згаданий алгоритм полягав у ранжуванні результатів тестування усіх студентів потоку з подальшою розбивкою ранжованого ряду на підінтервали шириною m , де m – парне число, що відповідає кількості контрольних та експериментальних груп, що формуються з потоку. В кожному з таких підінтервалів розподіл студентів по групах здійснювався випадковим чином, що забезпечувало максимально можливу незалежність та однорідність статистичних вибірок оцінок студентів під час формування груп.

Висновок про статистичну однорідність експериментальних та контрольних груп у сформованих парах базувався на застосуванні релевантного критерію статистичної однорідності двох вибірок. Для вибору такого критерію (за умови рівності оцінок дисперсій s_{T1}^2) попередньо перевірялася статистична гіпотеза про нормальність розподілу результатів тестування у групах на основі непараметричного критерію Шапіро-Вілка W [14]. Для W розраховували $pValue_{sw}$ – ймовірність того, що нульова гіпотеза про нормальність розподілу є вірною (рівень значущості розраховується, відповідно, як $1 - pValue_{sw}$). Для розрахунків використовувалась надбудова XLSTAT [15] до електронних таблиць Excel. Розрахунки $pValue_{sw}$ показали, що лише в трьох парах груп із 11 розподіл результатів Тесту 1 можна було класифікувати як нормальний ($pValue_{sw} > 0,9$) чи близький до нормального ($pValue_{sw} > 0,5$) в обидвох групах

Тому прийнято рішення для перевірки

**ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА**

Таблиця 1.

Усереднені результати Тесту 1 і Тесту 2 для груп, їх абсолютна різниця $\Delta_{\bar{x}}$, відносна різниця $\delta\%$, $pValue_{SW-T1}$, $pValue_{SW-T2}$ критерію Шапіро-Вілка, нормальність розподілів Тесту 1 і Тесту 2, $pValue_{MW}$ та висновки про статистичну однорідність Тесту 1 і Тесту 2 ($\alpha=0,05$ якщо не вказано інше) та статистичну значущість різниці $\Delta_{\bar{x}}$

Група	$\bar{x}_{T1}$	$\bar{x}_{T2}$	$\Delta_{\bar{x}}$	$\delta\%$	$pValue_{SW-T1}$	$pValue_{SW-T2}$	Нормальність для T1 і T2	$pValue_{MW}$	Статист. однорідність	Стат. значущ. різниці
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
K1	68,8	70,9	2,1	3,1	0,3541	0,7081	ні	0,575	так	ні
E1	68,7	81,3	12,6	18,3	0,9002	0,4142	ні	0,025	ні	так
K2	69,3	72,4	3,1	4,5	0,6437	0,0355	ні	0,5834	так	ні
E2	69,5	83,2	13,7	19,7	0,4928	0,4824	ні	0,0089	ні	так
K3	63,9	66,0	2,1	3,3	0,5645	0,1487	ні	0,5349	так	ні
E3	63,9	77,1	13,1	20,5	0,3894	0,1233	ні	0,0092	ні	так
K4	64,5	65,2	0,7	1,1	0,4850	0,0017	ні	0,8359	так	ні
E4	64,2	74,2	10,0	15,6	0,4928	0,6825	ні	0,0261	ні	так
K5	62,8	64,7	1,9	3,0	0,6263	0,5907	так	0,5987	так	ні
E5	62,8	75,4	12,7	20,2	0,8428	0,3885	ні	0,0026	ні	так
K6	67,7	69,7	2,0	3,0	0,7729	0,4485	ні	0,6449	так	ні
E6	67,3	77,5	10,3	15,3	0,7242	0,7314	так	0,0415	ні	так
K7	60,8	61,9	1,1	1,8	0,9126	0,0388	ні	0,8167	так	ні
E7	60,8	73,6	12,8	21,0	0,4831	0,0779	ні	0,0065	ні	так
K8	70,6	71,4	0,8	1,1	0,3973	0,1173	ні	0,7826	так	ні
E8	70,5	79,9	9,4	13,3	0,4554	0,6444	ні	0,0934	ні ($\alpha=0,1$)	так
K9	70,3	72,1	1,9	2,6	0,5213	0,1481	ні	0,6791	так	ні
E9	70,0	79,8	9,8	14,0	0,7322	0,3556	ні	0,0693	ні ($\alpha=0,1$)	так
K10	63,2	64,2	0,9	1,5	0,5411	0,0311	ні	0,959	так	ні
E10	63,2	73,3	10,2	16,1	0,2964	0,9962	ні	0,0354	ні	так
K11	68,4	69,9	1,5	2,2	0,9061	0,2565	ні	0,7192	так	ні
E11	68,0	78,2	10,2	14,9	0,4071	0,8939	ні	0,0611	ні ($\alpha=0,1$)	так

статистичної однорідності двох вибірок (контрольна та експериментальна групи) застосовувати U -критерій Манна-Вітні (Mann-Whitney) [2]. XLSTAT дозволяє розраховувати як сам U -критерій, так і значення $pValue_{MW}$, яке дає ймовірність того, що аналізовані вибірки є статистично однорідними. Розрахунок значень $pValue_{MW}$ показав, що для всіх пар груп вони перевищували 0,95, що дозволило зробити висновки про статистичну однорідність для пар груп за результатами Тесту 1 із рівнем значущості 0,05. Поряд з близькими значеннями оцінок математичних сподівань та стандартних відхилень це дозволило однозначно констатувати, Молодь і ринок №1 (156), 2018

що сформовані за результатами тестування на констатувальному етапі експерименту 11 пар груп є статистично однорідними.

Результати Тесту 2 та їх середні значення порівнювалися з результатами Тесту 1. Перевірялася гіпотеза про те, що застосування запропонованих підходів, методів та засобів навчання призводить до відчутно більшого зростання рівня сформованості ІПКК. При цьому, необхідно було встановити, що різниця між середнім балом для Тесту 1 та середнім балом для Тесту 2 в експериментальних групах, по-перше, суттєво перевищує відповідну різницю в контрольних групах і, по-друге, є статистично значущою.

ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА

Середні значення результатів Тесту 1 ($\bar{x}_{T1}$) та Тесту 2 ($\bar{x}_{T2}$), їх різниця ($\Delta_{\bar{x}} = \bar{x}_{T2} - \bar{x}_{T1}$) та відносна різниця у відсотках ($\delta\% = \frac{\bar{x}_{T2} - \bar{x}_{T1}}{\bar{x}_{T1}} \cdot 100$) приведена в стовпчиках 2, 3, 4 і 5 таблиці 1. Як бачимо, підвищення середнього балу тестування в контрольних групах становило всього від 0,7 до 3,1 бала (або від 1,1% до 4,5%). Натомість, в експериментальних групах підвищення середнього балу становило від 9,4 до 13,7 бала (або від 13,3% до 21%).

Для доведення, що ця різниця є статистично значущою, доводилась для кожної групи статистична гіпотеза про статистичну неоднорідність результатів Тесту 1 і результатів Тесту 2 за допомогою критерію Манна-Вітні, вибір якого зумовлювався тим, що лише в двох групах із 22 розподіли результатів обидвох тестів можна було класифікувати, як нормальні за критерієм Шапіро-Вілка (див. табл. 1 – стовпчики 6, 7 і 8).

Значення $pValue_{MW}$ критерію Манна-Вітні, відповідні висновки про статистичну однорідність результатів Тесту 1 і Тесту 2 в контрольних і експериментальних групах а також про статистичну значущість різниці цих результатів приведено в стовпчиках 9, 10, 11 табл. 1.

Як видно з таблиці, в експериментальних групах різниця середніх балів виявилась статистично значущою, оскільки ймовірність $pValue_{MW}$ у 8 групах із 11 не перевищувала рівня значущості 0,05 і в трьох групах (E8, E9 та E11) не перевищувала рівня значущості 0,1. Отже, для всіх експериментальних груп можна впевнено констатувати вищу ефективність запропонованих підходів, методів та засобів навчання у порівнянні з традиційними підходами та методами формування ПКК, що застосовувались у контрольних групах.

Висновки. Обґрунтовано комплексну взаємозв'язану багатокомпонентну модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства та експериментально доведено, що вона є ефективною і сприяє формуванню високого рівня іншомовної професійно-комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови професійного спрямування.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку більш диференційованого визначення ефективності моделі та на поглиблене багатofакторне дослідження впливу окремих

компонентів і складових частин моделі на її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баглай О. І. *Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти"* / О. І. Баглай. – Київ, 2013. – 22 с.

2. Боцюра О. А. *Використання критерію Манна-Вітні для аналізу результатів тестування [Електронний ресурс]* / О. А. Боцюра // *е-журнал "Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку"*. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_36/

3. Гончаренко С. У. *Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям.* – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278 с.

4. Евсеев А. Б. *Компетентностный подход к профессионально языковой подготовке менеджеров туризма в вузе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "теория и методика профессионального образования"* / А. Б. Евсеев. – Москва, 2011. – 26 с.

5. Квартальнов В. А. *Туризм.* / В. А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.

6. Кухта І. В. *Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти"* / І. В. Кухта – Тернопіль: Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2011. – 24 с.

7. Лобьшева Т. М. *Формирование профессиональной компетентности будущих менеджеров индустрии туризма на основе интегративного подхода: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "теория и методика профессионального образования"* / Т. М. Лобьшева. – Чебоксары, 2013 – 24 с.

8. Микитенко Н. О. *Теоретичні основи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей: монографія* / Н. О. Микитенко. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – 389 с.

9. *Менеджмент туризма. Туризм как вид деятельности: учебник* / И. В. Зорин, Т. П. Каверина, В. А. Квартальнов и др. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 288 с.

10. Садовий М. *Особенности педагогического эксперимента у диссертационных исследованиях /*

М. Садовий // *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки.* – 2012. – Вип. 106. – С. 110–120.

11. Сисоєва С. О. *Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч.-метод. посібник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук.* – Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2009. – 460 с.

12. Тверезовська Н.Т. *Методологія педагогічного дослідження: навч. посібник / Н.Т. Тверезовська, В.К. Сидоренко.* – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 440 с.

13. Melnyk M. *Principles of Applied Statistics.* – Pergamon Press, Inc., 1974. – 636 p.

14. Razali N. M. *Power comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling tests / N. M. Razali, Y. B. Wah // J. Stat. Modelling and Analysis.* – 2011. – Vol.2, No.1. – P.21–33.

15. XLSTAT Home Page – [Електронний ресурс] – Режим доступу: 22.12.2017: <https://www.xlstat.com/en/>

REFERENCES

1. Baglai, O. I. (2013). Formuvannya hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turizmu do mizhkulturnoho spilkuvannya u profesiinii pidhotovtsi [Formation of readiness of future international tourism specialists to intercultural communication in professional training]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv, 22 p. [in Ukrainian].

2. Botsiura, O. A. (2008). *Vykorystannia kryteriiu Manna-Uitni dlia analizu rezul'tativ testuvannia* [Mann-Whitney test utilisation for analysis of test results]. *E-journal “Pedagogical science: history, theory, practice, development trends”.* Vol.1. Access: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_nl_2008_st_36/ [in Ukrainian].

3. Goncharenko, S. U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: metodohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical Research: Methodological Advice for Young Scientists]. Kyiv-Vinnytsia: Vinnytsia Publ., 278 p. [in Ukrainian].

4. Yevseev, A. B. (2011). Kompetentnostnyy podkhod k professionalno yazykovoy podgotovke menedzherov turizma v vuze [Competitive approach to professional language training of tourism managers in high school]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Moscow, 26 p. [in Russian].

5. Kvartalnov, V. A. (2002). *Turizm* [Tourism]. Moscow: Finance and statistics, 320 p. [in Russian].

6. Kukhta, I. V. (2011). Formuvannya inshomovnoi komunikativnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv

turystychnoi sfery [Foreign Communicative Culture Formation of the Future Specialists in the tourism industry]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Ternopil: Ternopil National University of Pedagogy Publ., 24 p. [in Ukrainian].

7. Lobysheva, T. M. (2013). Formirovanie professionalnoy kompetentnosti u budushchikh menedzherov industrii turizma na osnove integrativnogo podkhoda [Forming of professional competence for future managers of the tourism industry on the basis of integrated approach]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Cheboksary, 24 p. [in Russian].

8. Mykytenko N.O. (2011). *Teoretychni osnovy formuvannia inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv pryrodnychyykh spetsialnostei* [Theoretical foundations of forming the professional foreign language competence of prospective specialists of sciences: monograph]. Ternopil. Ternopil National University of Pedagogy Publ., 384 p. [in Ukrainian].

9. Zorin, I.V., Kaverina, T. P. & Kvartalnov, V. A. et al. (2005). *Menedzhment turizma. Turizm kak vid deyatelnosti: uchebnyk* [Tourism Management. Tourism as a type of activity: textbook]. Moscow: Finance and statistics Publ., 288 p. [in Russian].

10. Sadovyi, M. (2012). *Osoblyvosti pedahohichnoho eksperymentu u dysertatsiynyykh doslidzhenniakh* [Peculiarities of pedagogical experiment in dissertation researches]. Proceedings of Volodymyr Vynnychenko Kirovograd Pedagogical University: Pedagogical Sciences. Vol.106, pp.110–120. [in Ukrainian].

11. Sysoieva, S. O. & Krystopchuk, T. Ye. (2009). *Pedahohichni eksperyment u naukovyykh doslidzhenniakh neperervnoi profesiinoi osvity: Navch.-metod. posibnyk* [Pedagogical experiment in scientific researches of continuous vocational education. Manual]. Lutsk: Volyn Regional Printing House. 460 p. [in Ukrainian].

12. Tverezovska, N. T. & Sydorenko, V. K. (2013). *Metodohiia pedahohichnoho doslidzhennia: navch. posibnyk* [Methodology of pedagogical research: coursebook]. Kyiv: Center for Educational Literature, 440 p. [in Ukrainian].

13. Melnyk, M. (1974). Principles of Applied Statistics. Pergamon Press. 636 p. [in English].

14. Razali, N. M. (2011). Power comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling tests. *J. Stat. Modelling and Analysis.* Vol.2, no.1, pp. 21–33. [in English].

15. XLSTAT Home Page. Access: 22.12.2017: <https://www.xlstat.com/en/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 30.12.2017